

**The Abraham Arbesfeld
Kollel Yom Rishon
Sunday Morning Learning Program for Men**

W W W.KOLLELYOMRISHON.ORG

**The Ethics of War,
Lying, and the
Trolley Problem**

Rabbi Daniel Z. Feldman
ט' חשוון תשע"ח • October 29, 2017

1) בראשית פרק יד פסוקים א'- כ'

א ויהי, בימי אמרפל מלך-שנער, אריוף, מלך אלסר; כדרלעמר מלך עילם, ותדעל מלך גוים. ב עשו מלחמה, את-ברע מלך סדם, ואת-ברשע, מלך עמרה; שנאב מלך אדמה, ושמאבר מלך צביים, ומלך בלע, היא-צער. ג כל-אלה, חברו, אל-עמק, השדים: הוא, ים המלח. ד שתים עשרה שנה, עבדו את-כדרלעמר; ושלוש-עשרה שנה, מרדו. ה ובארבע עשרה שנה בא כדרלעמר, והמלכים אשר אתו, ויכו את-רפאים בעשתרת קרנים, ואת-הזוזים בהם; ואת, האימים, בשוה, קריתים. ו ואת-החרי, בהררם שעיר, עד איל פארן, אשר על-המדבר. ז וישבו ויבאו אל-עין משפט, הוא קדש, ויכו, את-כל-שדה העמלקי--וגם, את-האמרי, הישב, בחצצן תמר. ח ויצא מלך-סדם ומלך עמרה, ומלך אדמה ומלך צביים, ומלך בלע, הוא-צער; ויערכו אתם מלחמה, בעמק השדים. ט את כדרלעמר מלך עילם, ותדעל מלך גוים, ואמרפל מלך שנער, ואריוף מלך אלסר--ארבעה מלכים, את-החמשה. י ועמק השדים, בארת בארת חמר, וינסו מלך-סדם ועמרה, ויפלו-שמה; והנשארם, הרה נסו. יא ויקחו את-כל-רכש סדם ועמרה, ואת-כל-אכלם--ויילכו. יב ויקחו את-לוט ואת-רכשו בן-אחי אברם, וילכו; והוא ישב, בסדם. יג ויבא, הפליט, ויגד, לאברם העברי; והוא שכנ באלגי ממרא האמרי, אחי אשכל ואחי ענר, והם, בעלי ברית-אברם. יד וישמע אברם, פי נשבה אחיו; וירק את-חניכיו ילידי ביתו, שמנה עשר ושלוש מאות, וירדף, עד-דן. טו ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו, ויפס; וירדפם, עד-חובה, אשר משמאל, לרמשק. טז וישב, את כל-הרכש; וגם את-לוט אחיו ורכשו השיב, וגם את-הנשים ואת-העם. יז ויצא מלך-סדם, לקראתו, אחרי שובו מהכות את-כדרלעמר, ואת-המלכים אשר אתו--אל-עמק שוה, הוא עמק המלך. יח ומלפי-צדק מלך שלם, הוציא לחם ויין; והוא כהן, לאל עליון. יט ויברכהו, ויאמר: ברוך אברם לאל עליון, קנה שמים וארץ. כ וברוך אל עליון, אשר-מגן צריך בידך; ויתן-לו מעשר, מכל.

2) תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נו-נו:

תנו רבנן: שבע מצות נצטוו בני נח: דינין, וברכת השם, עבודה זרה, גילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מן החי. רבי חנניה בן (גמלא) (מסורת הש"ס: גמליאל) אומר: אף על הדם מן החי. רבי חידקא אומר: אף על הסירוס. רבי שמעון אומר: אף על הכישוף. רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת כישוף - בן נח מוזהר עליו. (דברים י"ח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחבר חבר ושאל אוב וידעני ודרש אל המתים וגו' ובגלל התועבת האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך, ולא ענש אלא אם כן הזהיר. רבי אלעזר אומר: אף על הכלאים. מותרין בני נח ללבוש כלאים, ולזרוע כלאים, ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן. מנהגי מילי? - אמר רבי יוחנן: דאמר קרא (בראשית ב') ויצו ה' אלהים על האדם מכל עץ הגן אכל תאכל. - ויצו - אלו הדינין, וכן הוא אומר (בראשית י"ח) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'. ה' - זו ברכת השם, וכן הוא אומר (ויקרא כ"ד) ונקב שם ה' מות יומת. אלהים - זו עבודה זרה, וכן הוא אומר (שמות כ') לא יהיה לך אלהים אחרים. על האדם - זו שפיכות דמים, וכן הוא אומר (בראשית ט') שפך דם האדם וגו'. לאמר - זו גילוי עריות, וכן הוא אומר (ירמיהו ג') לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר. מכל עץ הגן - ולא גזל, אכל תאכל ולא אבר מן החי. כי אתא רבי יצחק תני איפכא: ויצו - זו עבודה זרה, אלהים זו דינין

3) רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה יד

וכיצד מצווין הן על הדינין, חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדרך בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, וכן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי

שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם.

4) רמב"ן בראשית פרק לד פסוק יג

(יג) ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה - הנה חמור ושכם אל אביה ואל אחיה דברו, אבל הזקן לא ענה אותם דבר, כי בניו ידברו במקומו בענין הזה לכבודו, כי בעבור היות הדבר להם לקלון לא ירצו שיפתח פיו לדבר בו כלל:

ויש כאן שאלה, שהדבר נראה כי ברצון אביה ובעצתו ענו, כי לפניו היו, והוא היודע מענם כי במרמה ידברו, ואם כן למה כעס. ועוד, שלא יתכן שיהיה רצונו להשיא בתו לכנעני אשר טמא אותה. והנה כל האחים ענו המענה הזה במרמה, ושמעון ולוי לבדם עשו המעשה, והאב ארר אפם להם לבדם:

והתשובה כי המרמה היתה באמרם להמול להם כל זכר, כי חשבו שלא יעשו כן בני העיר, ואם אולי ישמעו לנשיאם ויהיו כלם נמולים יבואו ביום השלישי בהיותם כואבים ויקחו את בתם מבית שכם, וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם, ושמעון ולוי רצו להנקם מהם והרגו כל אנשי העיר:

ויתכן שהיה הכעס ליעקב שארר אפם על שהרגו אנשי העיר אשר לא חטאו לו, והראוי להם שיהרגו שכם לבדו. וזהו מה שאמר הכתוב ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם, כי כולם הסכימו לדבר לו במרמה בעבור הנבלה שעשה להם:

ורבים ישאלו, ואיך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי. והרב השיב בספר שופטים (רמב"ם הלכות מלכים פ"ט הי"ד) ואמר שבני נח מצווים על הדינים, והוא להושיב דיינין בכל פלך ופלך לדון בשש מצות שלהן, ובן נח שעבר על אחת מהן הוא נהרג בסייף, ראה אחד שעבר על אחת מהן ולא דנוהו להרגו הרי זה הרוואה יהרג בסייף. ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה שהרי שכם גזל, והם ראו וידעו ולא דנוהו:

ואין דברים הללו נכונים בעיני, שאם כן היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם, ואם פחד מהם למה כעס על בניו וארר אפם אחר כמה זמנים, וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו באלהים והצילם:

ועל דעתי הדינין שמנו לבני נח בשבע מצות שלהם אינם להושיב דיינין בכל פלך ופלך בלבד, אבל צוה אותם בדיני גנבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרג עליהן אם גנב ועשק או אנס ופתה בתו של חבירו או שהדליק גדישו וחבל בו וכיוצא בהן. ומכלל המצוה הזאת שיושיבו דיינין גם בכל עיר ועיר כישׂראל, ואם לא עשו כן אינן נהרגין, שזו מצות עשה בהם, ולא אמרו (סנהדרין נז א) אלא אזהרה שלהן זו היא מיתתן, ולא תיקרא אזהרה אלא המניעה בלאו, וכן דרך הגמרא בסנהדרין (נט ב):

ובירושלמי אמרו בדינין של נח, הטה דינו נהרג, לקח שחד נהרג. בדיני ישראל, כל דין שאתה יודע שאתה שלם ממנו אי אתה רשאי לברוח ממנו, וכל שאתה יודע שאי אתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו, אבל בדיניהם אף על פי שאתה יודע שאתה שלם ממנו אתה רשאי לברוח ממנו. נראה מכאן שרשאי הגוי לאמר לבעלי הדין איני נזקק לכם, כי תוספת היא בישראל לא תגורו מפני איש (דברים א יז), אל תכניס דבריך מפני איש (סנהדרין ו ב), וכל שכן שלא יהרג כשלא יעשה עצמו קצין שוטר ומושל לשפוט את אדוניו:

ומה יבקש בהן הרב חיוב, וכי אנשי שכם וכל שבעה עממין לא עובדי עבודה זרה ומגלה עריות ועושים כל תועבות השם היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות (דברים יב ב) על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגו', לא תלמד לעשות וכו' (שם יח ט), ובגלוי עריות כי את כל התועבות האל עשו וכו' (ויקרא יח כז), אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין:

אבל ענין שכם, כי בני יעקב, בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו להנקם מהם בחרב נוקמת, והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם, וסרים אל משמעתו, ואין הברית אשר נמולו נחשב בעיניהם למאומה כי היה להחניף לאדוניהם, ויעקב אמר להם בכאן כי הביאוהו בסכנה שנאמר עכרתם אותי להבאישני, ושם ארר אפם כי עשו חמס לאנשי העיר, שאמרו להם במעמדו וישבנו אתכם והיינו לעם אחד, והם היו בוחרים בהם ובעטו בדבורם, ואולי ישוּבו אל ה' והרגו אותם חנם, כי לא הרעו להם כלל. וזהו שאמר כלי חמס מכותיהם (להלן מט ה):

ואם נאמין בספר "מלחמות בני יעקב" (הוא ספר הישר) בא להם פחד אביהם כי נאספו שכני שכם ועשו עמהם שלש מלחמות גדולות, ולולי אביהם שחגר גם הוא כלי מלחמתו ונלחם במם היו בסכנה, כאשר יספר

בספר ההוא. ורבותינו (ב"ר פ י) הזכירו מזה בפסוק אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי (להלן מח כב), אמרו נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, חגר יעקב כלי מלחמה כנגדן, כמו שכתב רש"י שם. אבל הכתוב יקצר בזה, כי היה נס נסתר, כי אנשים גבורים היו וכאלו זרועם הושיעה למו, כאשר קצר הכתוב בענין אברהם באור כשדים, ולא הזכיר מלחמת עשו עם החורי כלל, אבל הזכיר בכאן כי היה חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם, ולא נאספו כולם לרדוף אחרי בני יעקב, כי היו נופלים עליהם כחול אשר על שפת הים לרוב. וזה טעם "חתת אלהים", כי נפלה עליהם אימתה ופחד מן הגבורה אשר ראו במלחמה, ולכך אמר (להלן לה ו) ויבא יעקב לזוה הוא וכל העם אשר עמו, להודיע שלא נפקד מהם ולא מעבדיהם איש במלחמה:

5) לחם משנה הלכות מלכים פרק ט הלכה יד

להושיב דיינין וכו'. הרמב"ן ז"ל השיג על רבינו בפרשת וישלח על הא דכתב דהדינין הוא להושיב דיינין דבסוגיא דסנהדרין משמע דהיינו ענין הדינים דיני גניבה ואונאה וכו' וטעמו דבפרק ארבע מיתות (דף נ"ו) על ברייתא דמנו התם בשבע מצות דבני נח דינין הקשו שם דינין בני נח איפקוד והתניא עשר מצות וכו' ותירצו לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה וחזרו והקשו אי הכי מאי והוסיפו כו' ואסיקו במסקנא אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב ב"ד בכל פלך ופלך וכו'. וחזרו והקשו והא בני נח לא איפקוד והתניא כשם שנצטוו וכו' ותירצו אלא אמר רבא האי תנא דבי מנשה הוא דאפיק ד"ך ועייל ס"ך וכו'. משמע מפשטא דשמעתא דהדינין הוא כפירוש הרמב"ן משום דמתחלה הקשו אבריייתא דקאמר דדינין הוי ממצות בני נח מבריייתא דקאמרה דהדינין הוי הוספה על ישראל יותר מבני נח ואמרו במסקנא דהוספה הוי הושבת דדינין ומה שנצטוו בני נח הם עיקר הדינים וחזרו והקשו דאפילו הושבת דדינין נצטוו בני נח לכן תירצו דההיא ברייתא דקאמרה דהדין הוי הוספה על בני ישראל היא כתנא דבי מנשה ואנן דקי"ל כברייתא אחריתי נמצאו דעיקר דדינין והושבת דדינין ג"כ הוי עיקר מה שנצטוו בני נח ולא הוסיפו על ישראל כלל בענין הדינין והשתא קשה על רבינו דכולה שמעתא משמע דברייתא דקאמרה דהדינין הוי מצוה בני נח הם עיקר הדינים ורב אחא בר יעקב ג"כ אמר הכי ופירש דההוספה הוי ישיבת דדינין ונדחו דבריו בזה ואמרו דאפי' על הושבת דדינין נצטוו א"כ הא דכתב רבינו דעל הושבת דדינין נצטוו לבד הוי דלא כשמעתין ועוד דלדבריו הוה ליה לגמ' לתרוצי דמה שהוסיפו הוא עיקר הדינין ומה שנצטוו בני נח הוא הושבת דדינין. ותו קשיא מה שאמרו שם (דף נ"ח ב) עכו"ם ששבת בשבת חייב מיתה וליחשבה גבי שבע מצות ותירצו כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא חשיב. והקשו והא דינין קום עשה ניהו וקא חשיב ותירצו קום עשה ושב ואל תעשה ניהו והשתא לפירוש רש"י ז"ל והרמב"ן ז"ל ניחא דפירוש דינין הוי עיקר הדינין ואיכא בהו קום עשה משפט ושב אל תעשה עול כדפירוש ז"ל אבל לרבינו דהוי הושבת דדינין מאי שב ואל תעשה איכא. מיהו לקושיא זו י"ל דהדינין עצמן איכא בהו עשה לשפוט את העם ושב ואל תעשה דהיינו להזהירם שלא יעשו עול וזהו שכתב רבינו כאן לדון בשש מצות אלו ולהזהיר את העם אבל קושיא ראשונה קשה וצ"ע:

6) אור החיים בראשית פרשת וישלח פרק לד

יג) ויענו בני יעקב וגו'. צריך לדעת מה היא החכמה שעשו שתרגם אונקלוס בחוכמתא ואין זה אלא גניבת דעת. עוד מה היא כוונתו באומרו וידברו אשר וגו' אכן יכוין באומרו במרמה כי נתחכמו לבל ירגישו בערמתם כי זה הוא העיקר כי מה יועילו בערמתם אם יחושו לה חמור ושכם ויעשו שמירה הצריכה, או לא יעשו דבר לחשש המיחוש. אשר על כן נתחכמו בתשובתם וקודם כל דבר גילו כי הקפידו על הדבר שזולת זה תהיה נכרת הערמה כיון שהמעשה היה ידוע כי לא יעשה כן אם העלם יעלימו מהראות הקפדה קצת, מרמה יגיד, לזה פתח דבריהם דברו קשות אשר טמא וגו', והוא אומרו וידברו דיבור קשה שהוכיחם על הדבר ובהו הסירו החשד שאינם מדברים אחד בפה ואחד בלב שהרי הראו הקפדתם, ואחרי כן אמרו להם אמירה רכה, והוא אומרו ויאמרו לא נוכל פי' הם חפצים ורצונם לתתה לו אלא שאינם יכולין לתתה לצד אשר לו ערלה ולא אמרו אשר ערל כי לטענה זו יספיק בהמולו הוא את בשר ערלתו, לזה אמרו אשר לו ערלה פי' אשר לו היתר ערלה כי מה בכך אם ימול הוא ובנים אשר יולדו לו מדינה יהיו ערלים כיון שאין להם דין מילה. ועוד נתנו טעם בדבריהם שהעיקר הוא כדי שיתחתנו עמהם ויהיו נושאים נשים אלו מאלו והיו לעם אחד וזה לא יהיה אלא אם ימולו כולם, לזה אמרו אך בזאת נאות לכם וגו' להמול כל זכר, דקדקו לומר אך למעט טענת שיקבל עליו מילה חמור הוא וזרעו כי

לא יספיק זה מטעם שכתבנו אלא דוקא להמול לכם כל זכר, וטעמם בעיקר הדבר הלא הוא כמוס עמם להרוג כולם ואין מידם מציל. עוד נתחכמו לבטל מהם חשד דבר ערמה בכל דיבור ודיבור שאמרו להם כאשר אבאר בסמוך בעז"ה

7) משך חכמה בראשית פרשת וישלח פרק לד

(כב) אך בזאת יאותו לנו האנשים וגו' מקניהם וגו' ויהרגו כל זכר. אפשר כי בן נח נצטווה שלא לחבול בעצמו, וכתוב (בראשית ט, ה) "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש". אך אם כיוונו לשם שמים, הלא נתגיירו. אך המה לא נתכוונו לגירות, רק לקחת נשיהם ומקניהם, וחבלו בעצמם שלא כדין, ודו"ק

(כט) ואת כל טפם ואת נשיהם שבו. לפי שיטת הרמב"ן, שהריגת שכם היה על מעשיהם המקולקלים, כמו שבעת אומות של ארץ ישראל. המעיין יראה שבכל מקום נהרגו הנשים היודעות משכב זכר, במדין וביבש גלעד ובעיר הנדחת [עיי' רמב"ם]. אולם לפי שיטת הרמב"ם, דמשום שלא הושיבו דיינים לנקום בשכם, ועל דינים המה מצויים, אתי שפיר, דבן נח נהרג על פי קרוב, ולא על פי אשה, כמבואר סנהדרין (נז, ב) יעויין שם, ודו"ק, לכן החיו הנשים